

NORGES HØYESTERETT

Den 11. mai 2005 avsa Høyesterett kjennelse i

HR-2005-00771-A, (sak nr. 2004/1595), straffesak, kjæremål,

A (advokat John Christian Elden)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Arne Ingvald Dymbe)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Oftedal Broch**: Saken gjelder erstatning og oppreisning for uberettiget strafforfølgelse, jf. straffeprosessloven §§ 444 flg., slik de lød før lovendring 10. januar 2003 nr. 3.
- (2) A ble dømt til fengsel i 4 år for forsettlig drap ved Hadeland og Land tingretts dom 8. august 2003. Etter anke ble han frifunnet ved Eidsivating lagmannsretts dom 17. desember 2003.
- (3) Tiltalebeslutningen lød slik:

”Fredag 3. januar 2003 ca kl 2330 på bopel i --- 00 i X kommune, skjøt han B i magen med et haglegvær på en avstand av 2–3 meter. B døde kort tid etter av forblødning.”
- (4) De nærmere omstendigheter omkring hendelsen fremgår av tingrettens dom. Sammenfatningsvis gjengis følgende:
- (5) A og hans samboer C bor i en enebolig i to etasjer i --- 00 på --- i X kommune. Der hadde de bodd sammen i et halvt års tid da handlingen beskrevet i tiltalebeslutningen fant sted. Avdøde B, som var relativt nygift med D, bodde i --- 00 på Y, noen få hundre meter unna As bolig.

- (6) De to parene var sammen om kvelden 3. januar 2003 i As bolig. De spiste, og mennene drakk en god del alkohol. B hadde en alkoholkonsentrasjon i blodet da han døde på 3,2 promille, A hadde 1,15 promille 3 timer etter dødsfallet.
- (7) C forlot hjemmet ved 21-tiden for å gå på arbeide. D gikk hjem ca. kl. 22.45. Ifølge A ble B etter at hans kone hadde gått hjem, lite tilgjengelig og meget aggressiv. A ble etter hvert redd ham.
- (8) Tingretten fortsetter så, idet jeg bemerker at de nøyaktige tidsangivelsene stammer fra telefonlogger:

”I stuen oppsto det håndgemeng mellom tiltalte og B, som tok tak i underarmene til tiltalte. Etter dette fant tiltalte frem en mobiltelefon som det ble ringt til D med kl 23 25 25. Tiltalte ønsket å bli kvitt B og ønsket hjelp fra D. Telefonen ble imidlertid tatt ut av hendene til tiltalte og kastet i taket slik at den gikk i stykker. Forbindelsen ble brutt kl 23 26 00.

På dette tidspunktet må retten legge til grunn at tiltalte var blitt meget redd. Han så det som nødvendig å komme i sikkerhet på soveværelset, der han visste at døren kunne låses innenfra. I løpet av en periode på 51 sekunder fra kl 23 26 00 til 23 26 51 gikk tiltalte inn på soverommet, fant frem sin hagle som sto i et garderobeskap ved siden av sengen, ladet denne med to hagpatroner, satte seg på sengen og ringte nr 112 som er politiets alarmtelefon.

...

Etter at tiltalte hadde gått inn på soveværelset, som ligger i enden av en gang lengst unna stuen i bygningens hovedetasje, opptrådte B meget voldsomt i stuen. Han flyttet bl a et stort TV-apparat tvers over hele stuen. Deretter veltet han et tungt stereo- og TV-bord. Etter dette løftet han ned en glassdør som skilte den nevnte gangen inn til soveværelset fra stuen. Denne døren tok han med seg gjennom gangen og brukte den som redskap til å slå hull i døren inn til det soverommet der tiltalte oppholdt seg. Dette skjedde mens tiltalte satt på sengen i soverommet og hadde telefonisk kontakt med politiet.

Tiltalte ringte til politiet fra en fast telefon på soveværelset. Mens han snakket i telefonen hadde han den ladede haglen i fanget. Tiltalte satt med ansiktet vendt mot den døren B angrep fra gangen til soveværelset. Tiltalte snakket med politiet fra kl 23 26 til kl 23 32. I løpet av denne tiden hugget B et stort hull i soveromsdøren med den nevnte glassdøren. Deretter kastet han glassdøren inn på soveværelset og forsøkte å komme gjennom døren. Mens han sto i det åpne hullet på vei inn til soverommet skjøt tiltalte han i magen med et hagleskudd. Han ble truffet i venstre side av buken. Etter skuddet ble B liggende i gangen utenfor soverommet med hode og overkropp inn mot et bad. Han døde i løpet av få minutter som følge av forblødning.”

- (9) Som allerede nevnt ble A frifunnet i lagmannsretten. Med grunnlag i lagmannsrettens dom 17. desember 2003 fremmet A krav om erstatning og oppreisning for uberettiget forfølgning, jf. straffeprosessloven §§ 444 flg.
- (10) Eidsivating lagmannsrett – de samme tre juridiske dommere som avsa den frifinnende dom – avsa 21. september 2004 kjennelse med slik slutning:

”As krav om erstatning og oppreisning tas ikke tilfølge.”

- (11) I kjennelsen pekte lagmannsretten på at A under behandlingen av straffesaken hadde innrømmet å ha forholdt seg objektivt sett som beskrevet i tiltalen, men han hadde anført tre grunnglag for straffrihet: at han ikke hadde handlet med det nødvendige drapsforsett, at handlingen uansett var rettmessig som nødverge etter straffeloven § 48 første og annet ledd, og subsidiært at han var straffri fordi det forelå slik overskridelse av nødvergeretten som fører til frifinnelse etter straffeloven § 48 fjerde ledd. Deretter fortsatte lagmannsretten:

”Siden frifinnelsesgrunnlaget ikke fremgår av lagrettens kjennelse, må lagmannsretten ut fra de bevis som ble ført under ankeforhandlingen og innenfor lagrettens kjennelse, ta standpunkt til hvilket av disse frifinnelsesgrunnlag som skal legges til grunn i erstatningssaken. Spørsmålet ble drøftet av lagmannsretten da den besluttet at nei-svaret på spørsmålet om forsettlig drap ikke skulle settes til side.

Lagmannsretten finner det klart at A ikke kan høres med at han manglet forsett med hensyn til dødsfølgen. Det er nokså opplagt at en tilregnelig person normalt ikke kan høres med at han ikke er seg bevisst at han avfyrrer en hagle. Når det skjer på 2-3 meters avstand, vil det være ren flaks om personen overlever. A var i en opprevet sinnsstemning på grunn av Bs angrep da denne slo seg gjennom døra og var på vei inn i rommet som A hadde forskanset seg i. Men lagmannsretten finner det klart at A visste hva han gjorde. Han var seg bevisst at han fyrte av skuddet, og han regnet dødsfølgen som mest sannsynlig. Han skjøt mens han snakket med politiet, og før han trakk av, truet han med at han ville skyte, og uttalte at da ville B dø.

Lagmannsretten finner heller ikke å kunne legge til grunn at A er frifunnet på grunn av rettmessig nødverge. Riktignok mente tiltalte seg truet og oppfattet situasjonen slik at han ikke hadde andre handlingsalternativer enn å skyte. Dette må legges til grunn, selv om han kunne ha tatt seg ut på balkongen og hoppet ned. Men det representerte en overskridelse av retten til nødverge når A møtte angrepet med skudd fra kloss hold rettet mot Bs kropp. Dette var ubetinget utilbørlig.

Som nevnt var A i en meget opphisset sinnsstemning, noe lagmannsretten kunne konstatere ut fra lydopptaket av telefonsamtalen med politiet. Når han valgte å skyte, var det alene på grunn av den ved angrepet fremkalte sinnsbevegelse. Her bygger lagmannsretten i stor grad på den sakkyndige utredning fra psykolog Weiseth som var sakkyndig vitne for lagmannsretten.

Lagmannsretten konkluderer derfor med at frifinnelsen har sitt grunnlag i straffeloven § 48 fjerde ledd som også var det grunnlag lagrettens kjennelse ble godtatt på. Dette innebærer at selv om det var korrekt å frifinne A, var hans handling rettsstridig.”

- (12) Lagmannsretten konstaterte at kravet om erstatning og oppreisning måtte avgjøres etter straffeprosessloven §§ 444 flg., slik de lød før lovendringen 10. januar 2003. Retten la til grunn at det ikke var hjemmel i § 444 for erstatning. Da var det heller ikke hjemmel i § 446 for å tilkjenne oppreisning.
- (13) A har påkjært lagmannsrettens kjennelse til Høyesteretts kjæremålsutvalg. Kjæremålsutvalget besluttet 25. november 2004 at kjæremålssaken i sin helhet skulle avgjøres av Høyesterett etter reglene i lov 25. juni 1926 § 6 annet ledd. Justitiarius har besluttet at partsforhandling skal finne sted etter de regler som gjelder for ankesaker. Kjæremålet gjelder avgjørelse av lagmannsretten i første instans, og Høyesterett har kompetanse til å prøve alle sider ved saken.
- (14) Prinsipalt gjør A gjeldende at vilkårene for erstatning etter straffeprosessloven § 444 er oppfylt ut fra den frifinnende dommen i lagmannsretten sammenholdt med uskyldspresumsjonen i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) artikkel 6

nr. 2. Lagmannsrettens vurdering av de mulige frifinnelsesgrunnlagene er i realiteten en gjenåpning av skyldspørsmålet, som EMK ikke tillater. Subsidiært hevdes at samtlige frifinnelsesgrunnlag som lagmannsretten vurderte, leder til erstatningsplikt. Ytterligere subsidiært kreves erstatning etter straffeprosessloven § 445. Det er nedlagt slik påstand:

”A tilkjennes erstatning og oppreisning fastsatt etter Høyesteretts skjønn.

Oppfylgingsfristen er 14 dager etter nærværende kjennelses meddelelse.

Ved oppfylling etter fristen tilkommer den til enhver tid gjeldende rente etter morarenteloven frem til betaling skjer.”

- (15) Påtalemyndigheten har henholdt seg til lagmannsrettens avgjørelse, som hevdes å være korrekt. Det er nedlagt slik påstand:

**”Prinsipalt:
Kjæremålet forkastes.**

**Subsidiært:
A tilkjennes erstatning etter rettens skjønn.”**

- (16) *Jeg er kommet til at kjæremålet må tas til følge.*

- (17) Lovendringene 10. januar 2003 nr. 3 om erstatning i anledning strafforfølgning trådte i kraft 1. januar 2004 med virkning for alle krav fremsatt etter denne dato, jf. forsikrfter 12. desember 2003 nr. 1471 og nr. 1472 § 6. Begjæring om erstatning og oppreisning i denne saken ble fremsatt 20. desember 2003, og skal således behandles etter de tidligere regler i straffeprosessloven §§ 444 flg.

- (18) Paragraf 444 første ledd lød:

”Blir en siktet frifunnet eller forfølgningen mot ham innstilt, har han krav på erstatning av staten for skade som han har lidt ved forfølgningen, dersom det er gjort sannsynlig at han ikke har foretatt den handling som var grunnlag for siktelsen. Er fengselsstraff eller annen frihetsberøvende rettsfølge allerede fullbyrdet, blir skade ved dette å erstatte uten hensyn til hva som er gjort sannsynlig.”

- (19) I to avgjørelser 11. februar 2003, O. mot Norge og Hammern mot Norge, fastslo Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) at rettens begrunnelse for å nekte erstatning etter § 444, ikke måtte innebære en mistanke mot den frifunne som kom i strid med uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2. Av dette er det trukket den konsekvens at kravet om at den frifunne skal sannsynliggjøre at han ikke har foretatt handlingen, ikke lenger kan opprettholdes, jf. Rt. 2003 side 251 og 2003 side 467. Dette medførte at utgangspunktet i § 444 ble et objektivt ansvar, men kjæremålsutvalget anså at også de unntakene fra erstatningsplikten som fremgår av ny § 446 må få anvendelse, selv om disse reglene ennå ikke var trådt i kraft.

- (20) I de to dommene mot Norge uttalte EMD at uskyldspresumsjonen i artikkel 6 nr. 2 *”embodies a general rule that, following a final acquittal, even the voicing of suspicions regarding an accused’s innocence is no longer admissible”*.

- (21) En nærliggende forståelse av dette er at når en person er frifunnet ved rettskraftig avgjørelse i straffesak, kan spørsmålet om grunnlaget for vedkommendes uskyld ikke tas

opp på ny i en annen sak, fordi det ikke kan utelukkes at dette nettopp vil lede til en bevisvurdering som trekker tiltaltes uskyld i tvil – the voicing of suspicions regarding an accused's innocence. Dette er også lagt til grunn i Rt. 2003 side 1690, der det for øvrig var den frifunne som ville ha en ny vurdering av bevisene i forbindelse med sak om erstatning og oppreisning for uberettiget forfølgning. Høyesterett uttalte her:

”A har anført at domstolene ikke er avskåret fra å legge til grunn at han ikke har foretatt de handlinger som var grunnlag for siktelsen. Jeg er uenig i dette da ny bevisførsel i tilknytning til skyldspørsmålet vil kunne ende opp i en konklusjon som er i strid med uskyldspresumsjonen i artikkel 6 nr. 2. Denne mulighet må etter min mening være til hinder for ny bevisbedømmelse under skyldspørsmålet i saker om erstatning og oppreisning for uberettiget forfølgning.”

- (22) Slik jeg ser det har lagmannsretten i nærværende sak nettopp åpnet opp for en ny vurdering av As skyld ved sin gjennomgang av de ulike grunnlag lagretten kunne basere sitt svar på. Under denne gjennomgangen konstaterer lagmannsretten først at A klart hadde det nødvendige drapsforsett, og dernest at hans handling representerte en overskridelse av retten til nødverge. Dermed gjenstod at lagrettens svar måtte basere seg på overskridelse av nødverge etter straffeloven § 48 fjerde ledd, som i motsetning til nødverge ikke anses som en lovlig handling, og der lagmannsretten trakk den konklusjon at A da ikke hadde krav på erstatning eller oppreisning etter straffeprosessloven.
- (23) De slutninger om frifinnelsesgrunnlaget som lagmannsretten foretok, kan ikke utledes av lagrettens kjennelse og den påfølgende frifinnende dom. Jeg mener at lagmannsrettens vurderinger i tilknytning til erstatningskravet på ny reiser spørsmålet om A er uskyldig i drapet. Jeg viser til lagmannsrettens karakteristikk av hans handling som ubetinget utilbørlig og rettsstridig. Dette er i strid med uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2, slik den er blitt forstått i sakene O. mot Norge og Hammern mot Norge.
- (24) Etter dette må kjæremålet tas til følge. Høyesterett har, som tidligere bemerket, full kompetanse. Slik saken er opplyst, anser jeg at vilkårene foreligger for å treffe ny realitetsavgjørelse, jf. straffeprosessloven § 385 annet ledd.
- (25) Utgangspunktet er at A med grunnlag i den frifinnende dommen i straffesaken har krav på erstatning i medhold av straffeprosessloven § 444, slik det er fastslått at bestemmelsen må forstås ut fra de to nevnte dommene mot Norge fra EMD, jf. blant annet kjæremålsutvalgets avgjørelser i Rt. 2003 side 251 og side 467. Unntakene i ny straffeprosessloven § 446 kommer åpenbart ikke til anvendelse i vår sak.
- (26) For Høyesterett er partene enige om at det økonomiske tap A har lidt utgjør 120 000 kroner. Erstatningen fastsettes til dette beløpet.
- (27) Videre har A krav på oppreisning etter § 446 slik bestemmelsen lød før lovendringen fra 2003:
- ”Foreligger vilkårene for erstatning etter §§ 444 eller 445, kan retten når særlige grunner taler for det, tilkjenne siktede et passende beløp som oppreisning for den krenkelse eller annen skade av ikke-økonomisk art som han har lidt ved forfølgningen.”**
- (28) A har sittet i varetekt i 42 dager. Etter de nye erstatningsreglene skal det gis erstatning for pågripelse og varetekt etter satsen fastsatt av Kongen, jf. straffeprosessloven § 447 første ledd og forskrift 12. desember 2003 nr. 1472. Rettspraksis viser at også etter reglene før

lovendringen i 2003 kunne varetektsopphold av relativt kort varighet danne grunnlag for oppreisning, se Rt. 2003 side 467.

- (29) Etter de tidligere regler ble oppreisningserstatning fastsatt etter en bred helhetsvurdering. Jeg tar utgangspunkt i dette og legger vekt på at A var tiltalt for en særdeles alvorlig forbrytelse, der han også ble domfelt i første omgang. Det er likevel varetektsfengslingen som veier tyngst ved vurderingen. Oppreisningsbeløpet settes til 35 000 kroner.
- (30) Jeg stemmer for denne

K J E N N E L S E :

Staten v/Justisdepartementet betaler til A erstatning med 120 000 – etthundreogtjuetusen – kroner og oppreisning med 35 000 – trettifemtusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne kjennelse, med tillegg av den alminnelige forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra utløpet av oppfyllelsesfristen til betaling skjer.

- (31) Dommer **Gjølstad:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (32) Dommer **Stang Lund:** Likeså.
- (33) Dommar **Utgård:** Det same.
- (34) Justitiarius **Schei:** Likeså.
- (35) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

K J E N N E L S E :

Staten v/Justisdepartementet betaler til A erstatning med 120 000 – etthundreogtjuetusen – kroner og oppreisning med 35 000 – trettifemtusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne kjennelse, med tillegg av den alminnelige forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra utløpet av oppfyllelsesfristen til betaling skjer.

Riktig utskrift bekreftes: